

NEVIDLJIVA DJECA:

Pravni status djece rođene iz čina
ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini
i Republici Hrvatskoj

Komparativna pravna analiza i praktične preporuke

lipanj, 2026.

IMPRESSUM

Naziv priručnika:

Nevidljiva djeca: Pravni status djece rođene iz čina ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj - komparativna pravna analiza i praktične preporuke

Global Campus of Human Rights alumni:

Iris Knežević, Tarik Ekmešćić

Autori priručnika:

Ajna Jusić, Tarik Ekmešćić

Stručna savjetnica:

Marijana Senjak

Lektura:

Erna Mačkić

Prijevod:

Enida Čamdžić

Dizajn:

Nina Mihelić

Right Livelihood laureatkinja:

Katarina Kruhonja

Godina objavljivanja:

2026.

Izrada priručnika financirana je projektom GCA Cross-Regional Alumni Grant u partnerstvu sa Right Livelihood.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
MEĐUNARODNI STANDARDI ZAŠTITE I PRAVNI OKVIR.....	3
PRAVNI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI.....	6
PRAVNI OKVIR U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	9
DOPRINOS ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	14
KOMPARATIVNA ANALIZA BOSNE I HERCEGOVINE I REPUBLIKE HRVATSKE.....	16
PREPORUKE.....	19
NAPOMENE.....	22
REFERENCE.....	25

PREDGOVOR

Kršenja temeljnih ljudskih prava, osobito prava djece, često ostaju na marginama dominantnih narativa o civilnim žrtvama rata. Među skupinama čije su priče desetljećima bile nedovoljno prepoznate i sustavno zanemarivane nalaze se i djeca rođena iz čina ratnog seksualnog nasilja. Djeca rođena zbog rata predstavljaju kategoriju civilnih žrtava koja je predugo ostajala izvan fokusa pravnih, institucionalnih i društvenih okvira.

Nevidljivost djece rođene zbog rata nije slučajna; ona je rezultat dugotrajnog izostanka sustavne brige, pravnog prepoznavanja i društvene odgovornosti. Upravo je iz potrebe da se o tim pitanjima govori jasnije i odgovornije nastao ovaj priručnik, koji su pripremili alumni programa Global Campus of Human Rights u suradnji s pravnim stručnjacima i stručnjakinjama, aktivistkinjama i novinarkama koje se bave ovom tematikom. Osim što donosi pravni i analitički pregled postojećeg stanja, priručnik nastoji ukazati na nepravde i sustavna zanemarivanja te potaknuti nužne društvene i institucionalne promjene.

Ova djeca danas više nisu djeca, ali kršenja njihovih temeljnih ljudskih prava započeta su od rođenja i još uvijek traju, više od tri desetljeća nakon sukoba izazvanih raspadom Jugoslavije. Dugogodišnji izostanak zakonskog prepoznavanja doveo je do institucionalne i društvene nevidljivosti, što se očituje kroz društvenu stigmatu, diskriminaciju i izostanak adekvatne pravne zaštite. Kršenja temeljnih ljudskih prava ove kategorije civilnih žrtava rata ne predstavlja samo pravni nedostatak, već ozbiljan društveni propust.

Cilj ovog priručnika jest pružiti pregled pravnog okvira zaštite prava djece rođene zbog rata, ukazati na njegovu fragmentiranost u Bosni i Hercegovini te na gotovo potpunu zakonsku i društvenu zanemarenost ove kategorije u Republici Hrvatskoj. Posebno je važno naglasiti odgovornost Republike Hrvatske kao članice Europske unije u osiguravanju zaštite ljudskih prava svih kategorija civilnih žrtava rata, uključujući prepoznavanje pravne kategorije djece rođene iz čina seksualnog nasilja u ratu.

Istodobno, svrha ove publikacije jest potaknuti donosiocima političkih odluka na unaprijeđenje pravnog i društvenog položaja djece rođene iz rata, kao i otvaranje prostora za dijalog, razumijevanje i daljnje djelovanje. Priručnik želi potaknuti mlade istraživačice, aktiviste i aktivistkinje, ali i širu javnost, na aktivnije bavljenje ovom temom te pridonijeti većoj vidljivosti i zaštiti prava djece rođene zbog rata. Ujedno naglašava važnu ulogu akademske zajednice i civilnog društva u procesu prepoznavanja, istraživanja i zagovaranja njihovih prava. Razvojem istraživanja i javnih politika moguće je stvoriti temelje za sustavne promjene te osigurati učinkovitiju zaštitu i veću društvenu vidljivost ove skupine.

Primjeri dobre prakse iz Bosne i Hercegovine, osobito kroz djelovanje Udruženja Zaboravljena djeca rata, pokazuju da su promjene moguće te da je inkluzivno društvo, u kojem su svima zajamčena temeljna ljudska prava, ostvariv cilj. Takvi primjeri predstavljaju i važan poticaj za daljnje djelovanje u Republici Hrvatskoj.

Zaključno, ovaj priručnik ujedno je i poziv na preuzimanje odgovornosti za stvaranje zakonskih mogućnosti za ostvarivanje prava djece rođene iz čina seksualnog nasilja u ratu. Ako su prava djece rođene zbog rata bila zanemarivana desetljećima, nužno je osigurati da se takva praksa ne nastavi. U tom smislu, publikacija predstavlja apel nadležnim institucijama da uspostave jasne i učinkovite mehanizme zaštite te osiguraju zakonsku prepoznatljivost i punu društvenu uključenost ove kategorije civilnih žrtava rata.

Zakasnili smo više od trideset godina, no ne smijemo dopustiti da se kršenja temeljnih ljudskih prava djece rođene zbog rata nastave, kako u regiji tako i diljem svijeta.

Iris Knežević, Global Campus of Human Rights alumna

Pravni status djece rođene iz čina ratnog seksualno nasilja u Bosni i Hercegovini kako je obrađen u ovom priručniku je, i doista vjerujem, da može biti koristan instrument i onima koji se desetljećima bave pravima civilnih žrtava, odnosno onima koji se budu uključivali radi unapređivanja tog (ne) statusa u Hrvatskoj. Kao i primjer pozitivne prakse iz Bosne i Hercegovine.

No, bez uvažavanja svakog dosadašnjeg i budućeg nastojanja, te rada sa žrtvama, neće biti moguće postići ono što je ključno za ostvariti moć utjecaja na promjenu - multidisciplinarnu koaliciju saveznika.

Katarina Kruhonja, Right Livelihood laureatkinja

UVOD

Ratno seksualno nasilje počinjeno tijekom sukoba na prostoru bivše Jugoslavije nije bilo slučajna ili izolirana pojava, već sustavno korištena strategija ratovanja, potvrđena kroz praksu međunarodnih sudova.

Za Bosnu i Hercegovinu, prema nacionalnim i međunarodnim izvorima, procjenjuje se da je između 20.000 i 40.000¹ osoba preživjelo ratno seksualno nasilje. Za Republiku Hrvatsku, procjene govore od 1.470 do 2.205² preživjelih. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) to je potvrdio nizom presuda, a posebice u predmetu Kunarac i drugi (poznatom kao predmet "Foča")³, koji je postavio presedan u međunarodnom kaznenom pravu prepoznavši silovanje kao instrument etničkog čišćenja.

Njegove posljedice nisu završene potpisivanjem mirovnih sporazuma, već se nastavljaju kroz živote preživjelih i generacija koje su iz tog nasilja proizašle.

Jedna od najnevidljivijih posljedica ovog nasilja jesu djeca rođena kao rezultat ratnog seksualnog nasilja.

“Moja životna priča je općepoznata, dijete koje je rođeno iz čina ratnog silovanja. Borim se za ljudska prava i ljudska prava djece, žena i muškaraca koji su silovani tijekom rata”

- Alen Muhić, član Udruženja Zaboravljena djeca rata, dobitnik Nagrade za ljudska prava Univerziteta u Oslu, 2024.⁴

Iako su međunarodni pravni i politički okviri u posljednjem desetljeću napravili značajan pomak u njihovom prepoznavanju, **ova populacija i dalje ostaje marginalizirana, nedovoljno istražena i u velikoj mjeri izostavljena iz javnih politika i institucionalnih odgovora.**

Dok su preživjele seksualnog nasilja postupno dobile određeni stupanj pravnog priznanja i zaštite, djeca rođena iz tih okolnosti ostala su u dvostrukoj nevidljivosti⁵: kao osobe čiji identitet proizlazi iz zločina, ali koje same nisu prepoznate kao njegove direktne žrtve. Ovakav pristup je u suprotnosti s razvojem međunarodnog prava, koje sve jasnije prepoznaje ovu kategoriju kao nositelje prava, uključujući **pravo na zaštitu, podršku i reparacije.**

U Bosni i Hercegovini, određeni zakonodavni pomaci ukazuju na mogućnost institucionalnog odgovora, no, implementacija ostaje neujednačena i ograničena. U Hrvatskoj, s druge strane, djeca rođena zbog ratnog seksualnog nasilja u potpunosti su izostavljena iz pravnog sustava, bez ikakvog formalnog priznanja ili pristupa pravima. **Ova razlika ne proizlazi samo iz razlika u razmjerima zločina, nego i iz razlika u političkom pristupu, razini javnog pritiska i stupnju angažmana civilnog društva, vezano za zagovaranje prava djece rođene iz seksualnog nasilja.**

Zato ovaj priručnik želi pomaknuti fokus s deskriptivne analize na aktivno zagovaranje. Njegova svrha nije samo prikazati pravni status ove populacije, nego identificirati dosadašnje doprinose u zagovaranju prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu kao resurs za buduće djelovanje, kao i ključne praznine u istraživanju, zakonodavstvu i javnim politikama te definirati konkretne pravce djelovanja za akademsku zajednicu i organizacije civilnog društva.

Djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja ostaju istovremeno pravno nedovoljno prepoznata, društveno stigmatizirana i istraživački zanemarena, usprkos postojanju međunarodnih standarda koji jasno zahtijevaju njihovu zaštitu i uključivanje u sustav reparacija.

MEĐUNARODNI STANDARDI ZAŠTITE I PRAVNI OKVIR

Seksualno nasilje u oružanim sukobima dugo je bilo tretirano kao neizbježna posljedica rata, a ne kao samostalni zločin. Tek krajem 20. stoljeća, kroz praksu međunarodnih sudova, došlo je do suštinske promjene: silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja prepoznati su kao ratni zločini i zločini protiv čovječnosti te kao genocid. Time je postavljen temelj za pravnu zaštitu preživjelih, ali i otvoreno pitanje dugoročnih posljedica tog nasilja.

Upravo u tom prostoru dugoročnih posljedica, **djeca rođena zbog ratnog seksualnog nasilja ostala su najduže nevidljiva.**

Iako **Konvencija o pravima djeteta**⁶ garantira univerzalna prava svakom djetetu bez diskriminacije, praksa pokazuje da formalna jednakost nije dovoljna. Djeca rođena iz ratnog seksualnog nasilja suočavaju se sa specifičnim pravnim i društvenim preprekama: problemima registracije (prijave rođenja, imena i prezimena), pitanjima identiteta, stigmatizacijom i nedostatkom institucionalne podrške. Njihova stvarnost nije bila prepoznata u sustavima koji ih formalno trebaju štititi.

Dalje, stručni okrugli stol koji je inicirao **Global Survivors Fund** dokumentirao je širok spektar tzv. pravnih izazova, administrativnih i praktičnih prepreka koje sustavno onemogućavaju ostvarivanje prava zagarantiranih Konvencijom⁷. Te prepreke uključuju rodno diskriminatornu registraciju rođenja, zakone o državljanstvu koji ne prepoznaju posebne okolnosti prisilnog začeća, administrativnu praksu koja zahtijeva naznačenje identiteta i podataka o oba roditelja, kriminalizaciju izvanbračnog porijekla u određenim pravnim sustavima te uvjete za pravnog zastupnika pri registraciji djeteta. Sve su to mehanizmi koji, iako formalno neutralni, imaju nerazmjerno i diskriminatorno djelovanje upravo prema djeci rođenoj u okolnostima ratnog seksualnog nasilja.

U kontekstu BiH, čiji su predstavnici iz Udruženja Zaboravljena djeca rata⁸, bili sudionici navedenog stručnog okruglog stola, postaje posebno ilustrativan primjer ove prakse zbog zahtjeva institucija za naznačenjem imena oca pri identifikaciji⁹, koji ne samo da izlaže majku ponovnoj traumatizaciji nego i dijete dovodi u situaciju da njegovo porijeklo postaje instrument stigmatizacije unutar samog administrativnog sustava koji bi ga trebao štititi.

Prekretnica dolazi tek u posljednjem desetljeću.

Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 2467 (2019) prvi put eksplicitno prepoznaje djecu rođenu iz ratnog seksualnog nasilja kao posebnu ranjivu kategoriju¹⁰, naglašavajući potrebu za njihovom zaštitom, pristupom obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i društvenoj inkluziji. Time se fokus međunarodne zajednice pomiče s isključive zaštite žena preživjelih seksualno nasilja prema razumijevanju njegovih generacijskih posljedica.

Iste 2019. godine, izvještaj Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava pred Vijećem za ljudska prava naglasilo je angažman organizacija civilnog društva, istaknuvši Udruženje Zaboravljena djeca rata, koje radi na podizanju društvene svijesti o problemima djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja. Time je prepoznat ne samo problem nego i akteri koji su, u odsustvu institucionalnog odgovora, godinama sami nosili teret zagovaranja.¹¹

Dodatni iskorak napravljen je kroz praksu Međunarodnog krivičnog suda. U predmetima **Ntaganda (2021)**¹² i **Ongwen (2024)**¹³, Sud je jasno prepoznao djecu rođenu iz seksualnog nasilja kao izravne žrtve rata s pravom na reparacije. Ove presude ne ostavljaju prostor za dilemu: djeca nisu samo posljedica zločina, nego nositelji prava u pravnom smislu.

Jaz između pravnog prepoznavanja i stvarnog ostvarivanja prava i dalje je velik, a zatvaranje tog jaza zahtijeva ne samo daljnji razvoj normativnih okvira nego i sustavne napore u obrazovanju, destigmatizaciji i izgradnji institucionalnih kapaciteta za primjenu zakona.

Iako međunarodni normativni okvir danas postoji, njegova primjena ovisi isključivo od političke volje država. U tom smislu, **međunarodni standardi ne predstavljaju samo pravni okvir, nego i alat za zagovaranje**: oni jasno definiraju obveze država i pružaju osnovu za zahtjeve za promjenama u zakonodavstvu i praksi. Postoji razvijen međunarodni okvir koji jasno prepoznaje djecu rođenu zbog ratnog seksualnog nasilja kao nosioce prava, ali njegova implementacija na nacionalnom nivou ostaje fragmentirana, nedosljedna ili potpuno izostaje.

Akademskom analizom usklađenosti nacionalnih zakonodavstava s međunarodnim standardima (CRC, UNSCR 2467, ICC) i istraživanjem praktičnih prepreka u implementaciji postojećih normi su ključni argumenti za donosioce odluka i zakona. Razvoj modela za integraciju međunarodnih standarda u domaće pravne sustave i dokumentiranje iskustava djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja kao empirijske osnove za dalje pravne i političke reforme predstavljaju jedan od prvih, krucijalnih koraka za djelovanje.

Nadalje, jasno je da za organizacije civilnog društva, međunarodni standardi predstavljaju jedan od najsnažnijih alata za zagovaranje. Takva upotreba treba biti strateška i kontinuirana.

Zagovaranje korištenja međunarodnih obveza država kao osnove za zahtjeve za zakonodavne promjene dovodi do uključivanja ove teme u izvještavanje prema UN tijelima (shadow reports, monitoring). Oslanjajući se na međunarodni pravni okvir, civilno društvo, neporecivo, može se pozivati, na presude Međunarodnog krivičnog suda kao pravni presedan u nacionalnim kampanjama.

Samo aktiviranje civilnog društva u proces pravne i društvene vidljivosti daje mogućnosti povezivanje lokalnih inicijativa s globalnim okvirima (Women, Peace and Security agenda).

Iskustvo pokazuje da međunarodni standardi sami po sebi ne proizvode promjene. **Promjene nastaju tek kada postanu alat u rukama onih koji zagovaraju njihovu primjenu i kada budu ugrađeni u temelje zakonskih rješenja te budu pokretač društvenog djelovanja.**

PRAVNI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina ima složen ustavno-pravni sustav koji se sastoji od državne razine, dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) te Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Ovakva struktura ima izravan utjecaj na normiranje i ostvarivanje prava civilnih žrtava rata, uključujući i djecu rođenu kao rezultat ratnog seksualnog nasilja.

Ustav Bosne i Hercegovine garantira primjenu Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola, koji imaju prioritet nad domaćim zakonodavstvom u odnosu na zabranu diskriminacije.¹⁴ Time se državi nameće obveza da osigura efektivnu zaštitu prava svih žrtava te zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Međutim, pitanje statusa i prava civilnih žrtava rata, uključujući djecu rođenu iz čina ratnog silovanja, u potpunosti je u nadležnosti Federacije BiH i Brčko distrikta.

Federacija Bosne i Hercegovine

Federacija Bosne i Hercegovine je 2023. godine usvojila novi **Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata** kojim je po prvi put eksplicitno prepoznala djecu rođenu iz čina ratnog seksualnog nasilja kao posebnu kategoriju civilnih žrtava rata. Ovim Zakonom je načinjen značajan iskorak u pravcu pravnog priznanja ove skupine, u skladu s međunarodnim standardima i preporukama tijela Ujedinjenih naroda (UN-a).

Zakonom o zaštiti civilnih žrtava rata Federacije Bosne i Hercegovine uređuju se temeljna načela zaštite civilnih žrtava rata, pojam i status civilne žrtve rata, vrste prava koja im pripadaju, opseg i uvjeti za ostvarivanje tih prava, svrha novčanih naknada, postupak ostvarivanja prava, način financiranja, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu civilnih žrtava rata s područja Federacije Bosne i Hercegovine.¹⁵

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Federacije Bosne i Hercegovine propisuje osam prava koja pripadaju djeci posebne kategorije civilnih žrtava rata, odnosno djeci rođenoj kao posljedica ratnog silovanja. Ostvarivanje ovih prava je u isključivoj nadležnosti kantona. Ta prava obuhvaćaju: pravo na zdravstvenu zaštitu; prednost pri korištenju zdravstvenih usluga, uključujući psihološku pomoć, pomoć u troškovima liječenja i nabavi ortopedskih pomagala, lječilišno-klimatsko liječenje i medicinsku rehabilitaciju; pravo na pokrivanje troškova pogreba; pravo na osposobljavanje za rad kroz profesionalnu rehabilitaciju, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju; pravo na prioritetno zapošljavanje; pravo na prioritetno stambeno zbrinjavanje; pravo na besplatnu pravnu pomoć; te pravo na povoljnije uvjete školovanja.¹⁶

Brčko Distrikt

Zakon o civilnim žrtvama rata Brčko distrikta Bosne i Hercegovine usvojen je u srpnju 2022. godine. Ovaj zakon predstavlja suvremeni pravni okvir za zaštitu civilnih žrtava rata na području Brčko distrikta i zamijenio je raniju Odluku o civilnim žrtvama rata. Jedna od njegovih najznačajnijih novina jeste izričito pravno priznanje djece rođene kao posljedice ratnog silovanja, čime je po prvi put u Bosni i Hercegovini normativno prepoznata ova posebno ranjiva kategorija civilnih žrtava rata.¹⁷

U pogledu definicije civilnih žrtava rata, Zakon u članku 2. uspostavlja jasnu normativnu vezu između preživjelih ratnog seksualnog nasilja i djece rođene kao posljedica tog nasilja. Naime, članak 2. točka a) kao posebnu kategoriju civilnih žrtava rata prepoznaje osobu kod koje je nastupilo trajno psihičko oštećenje uslijed seksualnog zlostavljanja i silovanja, dok točka g) istog članka izričito definira osobu rođenu uslijed ratnog silovanja i ratnog seksualnog zlostavljanja osobe iz točke a). Ovakvo zakonsko rješenje uspostavlja uvjetnu povezanost statusa djeteta sa statusom majke kao preživjele ratnog seksualnog nasilja, što u praksi znači da ostvarivanje statusa civilne žrtve rata za dijete ovisi od prethodnog priznavanja posebnog statusa majci, u skladu s kriterijima propisanim Zakonom.¹⁸

Kada je riječ o pravima djece rođene zbog rata u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, Zakon razlikuje dvije kategorije prava: osnovna i dopunska prava.

Osnovna prava propisana Zakonom obuhvaćaju: civilnu i obiteljsku invalidninu, dodatak za njegu i pomoć, zdravstvenu zaštitu uz oslobađanje od participacije, ortopedski dodatak te naknadu troškova pogreba. Međutim, navedena osnovna prava nisu direktno vezana za djecu rođenu zbog rata, već se odnose na druge kategorije civilnih žrtava rata definirane Zakonom. Djeca rođena zbog rata mogu ostvariti pravo na naknadu troškova pogreba isključivo u svojstvu članova uže porodice preminule osobe, ali ne i kao posebna pravna kategorija osobe rođene iz ratnog silovanja i ratnog seksualnog zlostavljanja.

Drugu grupu čine **dopunska prava**, za koja se može zaključiti da su potencijalno dostupna djeci rođenoj zbog rata koja imaju priznat status. Iako dopunska prava nisu Zakonom Brčko distrikta izričito dodijeljena djeci rođenoj zbog rata, članak 3. stav (1) točka f) ostavlja mogućnost da „druge osobe, pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom“, budu korisnici prava. Dopunska prava, navedena u članku 4. stav (2) Zakona, obuhvaćaju: pomoć u troškovima liječenja i nabave ortopedskih pomagala, osposobljavanje za rad kroz profesionalnu rehabilitaciju i prekvalifikaciju, projekte zapošljavanja, prioritetno stambeno zbrinjavanje te pravo na besplatnu pravnu pomoć.¹⁹

Republika Srpska

Pravni okvir Republike Srpske u području zaštite civilnih žrtava rata i žrtava ratne torture opisuje fragmentiran i restriktivan pristup, **bez eksplicitnog priznavanja djece rođene** kao posljedice ratnog seksualnog nasilja.

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske usvojen je 1993. godine, uz prve izmjene već 1994. godine, dok su posljednje izmjene izvršene 2009. godine. Iako ovaj Zakon formalno uređuje prava civilnih žrtava rata, on ne prepoznaje seksualno nasilje kao posebnu osnovu, niti uključuje djecu rođenu kao posljedicu ratnog silovanja u definiciju civilnih žrtava rata.²⁰

Tek 2018. godine Republika Srpska usvojila je poseban Zakon o zaštiti žrtava ratne torture kojim su po prvi put sustavno regulirana prava osoba koje su preživjele različite oblike ratne torture, uključujući i seksualno nasilje. Zakon je stupio na snagu 5. listopada 2018. godine, dok je rok za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje statusa žrtve ratne torture istekao početkom listopada 2023. godine.

U skladu s člankom 4. ovog Zakona, žrtvama ratne torture smatraju se: (1) osobe koje su nezakonito lišene slobode (logoraši), (2) osobe nad kojima je protiv njihove volje izvršeno silovanje ili drugi oblici seksualnog zlostavljanja, te (3) osobe izložene drugim oblicima torture koji uzrokuju tešku tjelesnu ili psihičku patnju. Pravo na ostvarivanje statusa i prava imaju državljani Bosne i Hercegovine (BiH) s prebivalištem u Republici Srpskoj (RS) ili Brčko distriktu, povratnici u Federaciju BiH pod određenim uvjetima, državljani BiH koji borave u inozemstvu uz prethodno prebivalište u RS-u ili Brčko distriktu, kao i strani državljani s boravkom u RS-u najmanje tri godine prije podnošenja zahtjeva.²¹

Međutim, ni Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske niti Zakon o zaštiti žrtava ratne torture ne prepoznaju djecu rođenu kao posljedicu ratnog silovanja kao posebnu ili izvedenu kategoriju korisnika prava. Pravni okvir Republike Srpske fokusiran je isključivo na izravne žrtve torture i nasilja, bez ikakvih odredbi koje bi omogućile priznanje statusa, zaštitu ili ostvarivanje prava djece rođene iz čina ratnog seksualnog nasilja.

PRAVNI OKVIR U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pitanje institucionalne zaštite žrtava seksualnog nasilja počinjenog tijekom Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj dugo je ostajalo na marginama pravnog i političkog sustava. Iako su ratni događaji formalno okončani sredinom 90-ih, zakonodavni odgovor na seksualno nasilje uslijedio je tek dva desetljeća kasnije, donošenjem posebnog **Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu 2015. godine**, uz izmjene 2019. godine.

Sam vremenski odmak između počinjenih zločina i donošenja Zakona nije samo proceduralna činjenica, već indikator šire društvene i političke dinamike: duboke stigme, institucionalne nespremnosti i odsustva kontinuiranog zagovaranja koje bi ovu temu održalo u javnom prostoru.

Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu²² (iz 2015. godine) predstavlja prvi sustavni pokušaj da se preživjele seksualnog nasilja pravno prepoznaju i uključe u okvir zaštite. Njime se uspostavlja status žrtve seksualnog nasilja, definiraju oblici nasilja i uvode određena prava, uključujući psihosocijalnu podršku, zdravstvenu zaštitu, pravnu pomoć i novčane naknade.

Definicija seksualnog nasilja u Zakonu relativno je široka i obuhvaća različite oblike fizičkog i psihičkog nasilja, uključujući silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu trudnoću i druge oblike zlostavljanja usporedive težine.²³ Ovakav pristup omogućava uključivanje različitih iskustava nasilja u pravni okvir i predstavlja važan korak u priznavanju kompleksnosti zločina.

Međutim, Zakon je u potpunosti strukturiran oko izravne žrtve, osobe nad kojom je nasilje izvršeno.

U tom okviru, djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja pojavljuju se isključivo neizravno, i to kroz odredbu koja predviđa povećanu novčanu naknadu za majku u slučaju „**rođenja djeteta zbog prisilne trudnoće nastale kao posljedica seksualnog nasilja**“.²⁴ Ova formulacija ima dvostruku pravnu implikaciju.

S jedne strane, **zakonodavac implicitno priznaje postojanje djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja** i činjenicu da njihovo rođenje predstavlja dodatni teret i posebnu ranjivost za majku preživjelu seksualno nasilje u ratu, žrtvu. S druge strane, i ključnije, **Zakon ne prepoznaje to dijete kao samostalni pravni subjekt, niti mu dodjeljuje bilo kakva vlastita prava.**

Dijete je, normativno gledano, okolnost, ne nosilac prava.

Ovakva konstrukcija stvara nedosljednost samog Zakona. Ako **Zakon priznaje da rođenje djeteta povećava štetu preživjele osobe, tada implicitno priznaje i da to dijete nosi određene posljedice tog zločina.** Međutim, izostankom bilo kakvog pravnog priznanja tog djeteta kao subjekta, Zakon zatvara prostor za adresiranje tih posljedica kroz institucionalne mehanizme.

Ova normativna praznina dodatno se produbljuje činjenicom da Zakon ne predviđa nikakve procedure, evidencije ili institucionalne mehanizme koji bi omogućili identifikaciju, registriranje ili praćenje ove populacije. U nedostatku takvih mehanizama, **djeca rođena zbog ratnog seksualnog nasilja ostaju izvan statistike, javnih politika i sustavne podrške.**

Praktično, to znači da njihovo postojanje nije samo pravno neprepoznato, nego i administrativno nevidljivo. Važan aspekt Zakona odnosi se i na proceduralni okvir. Za utvrđivanje statusa žrtve seksualnog nasilja u ratu zaduženo je Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja, neovisno stručno tijelo od sedam članova s odgovarajućim zamjenicima, koje imenuje ministar nadležan za branitelje.²⁵ Povjerenstvo odlučuje na temelju iskaza žrtve/preživjele seksualno nasilje u ratu, dostupne dokumentacije, uključujući medicinske nalaze, sudske presude i druge dokaze, uz mogućnost da se u određenim slučajevima izbjegne izravno saslušanje žrtve (primjerice, u slučaju postojanja pravomoćne osuđujuće presude počinitelja) kako bi se smanjio rizik od retraumatizacije. Rješenje o priznavanju statusa žrtve seksualnog nasilja u ratu i ostvarivanju propisanih prava donosi nadležno Ministarstvo branitelja.

Iako ovaj pristup pokazuje određeni stupanj senzibilnosti prema preživjelima, on istodobno otvara pitanje dostupnosti dokaza. Veliki broj žrtava nikada nije prijavio nasilje, niti posjeduje formalnu dokumentaciju, što otežava ili onemogućava ostvarivanje prava. Ovaj problem ima izravne implikacije i na djecu rođenu iz tih okolnosti, jer **nepostojanje dokaza o nasilju** dodatno zatvara prostor za bilo kakvo buduće pravno prepoznavanje njihove pozicije.

Kao država članica Europske unije, Republika Hrvatska ima dodatne obveze u pogledu zaštite žrtava. Direktiva 2012/29/EU²⁶ uspostavlja minimalne standarde za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, uključujući obvezu pojedinačne procjene potreba i zaštite od sekundarne viktimizacije. Iako se Direktiva primarno odnosi na izravne žrtve, njeni principi otvaraju prostor za šire tumačenje koje bi uključilo i osobe posredno pogođene zločinom.

Djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja nesumnjivo spadaju u takvu kategoriju.

Međutim, postojeći zakonodavni okvir Republike Hrvatske ne koristi ove mogućnosti. Time se stvara situacija u kojoj postoji razvijen međunarodni i europski normativni okvir koji omogućuje širu zaštitu, ali nacionalni sustav ostaje ograničen na usko definiranu kategoriju izravnih žrtava, **bez prepoznavanja dugoročnih i generacijskih posljedica nasilja.**

Pored normativnih ograničenja postojećeg Zakona, **jedan od najozbiljnijih problema u kontekstu Republike Hrvatske jeste gotovo potpuno odsustvo empirijskih podataka o djeci rođenoj kao posljedici ratnog seksualnog nasilja.** Za razliku od Bosne i Hercegovine, gdje su posljednjih godina razvijeni određeni istraživački i zagovarački okviri, u Hrvatskoj ne postoje sustavne procjene, baze podataka niti institucionalni pokušaji identifikacije ove populacije.

Ova praznina nije neutralna. Ona je rezultat kombinacije faktora: **duboko ukorijenjene društvene stigme, privatnosti i osjetljivosti iskustava, ali i potpunog izostanka institucionalnog interesa** da se ovo pitanje otvori.

Posljedica je trostruke nevidljivost, djeca rođena zbog ratnog seksualnog nasilja ne postoje ni u statistici, ni u pravu, ni u javnom diskursu.

U takvom kontekstu, odsustvo podataka postaje samo po sebi prepreka za bilo kakvu javnu politiku. Ono što nije evidentirano, ne može biti adresirano; ono što nije istraženo, ne može biti prepoznato kao društveni problem.

Ovaj nedostatak istraživanja dodatno ograničava mogućnost akademske zajednice da se uključi u razvoj teorijskog i empirijskog razumijevanja ove kategorije. **Tema djece rođene zbog ratnog seksualnog nasilja u Republici Hrvatskoj gotovo je u potpunosti odsutna iz akademskih radova, nastavnih programa i istraživačkih projekata.**

Nepostojanje istraživanja doprinosi nevidljivosti teme, a nevidljivost teme dodatno obeshrabruje istraživanje.

U usporedbi s Bosnom i Hercegovinom, razlika postaje još izraženija.

Iako ni u Bosni i Hercegovini ne postoji potpuna statistička slika ove populacije,²⁷ kombinacija istraživačkih inicijativa, rada organizacija civilnog društva i zakonodavnih promjena dovela je do toga da ova tema bude prepoznata i institucionalno adresirana. Postojanje zakonskog okvira u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu, usprkos izazovima u implementaciji, stvorilo je osnov za daljnji razvoj politika i istraživanja.

U Republici Hrvatskoj, takav proces nije započeo.

Jedna od ključnih razlika je razina uključenosti civilnoga društva. U Bosni i Hercegovini, ključnu ulogu u otvaranju ovog pitanja i pokretanju zakonodavnih promjena imalo je Udruženje Zaboravljena djeca rata,²⁸ koje je od svog osnivanja 2016. godine sustavno radilo na razbijanju društvene i institucionalne šutnje oko djece rođene kao posljedice ratnog seksualnog nasilja. Kroz kombinaciju **javnog zagovaranja, istraživačkog rada, međunarodnog umrežavanja i izravnog rada s osobama** koje pripadaju ovoj kategoriji, Udruženje je uspjelo transformirati pitanje koje je desetljećima bilo potpuno nevidljivo u prepoznat politički i pravni problem.

Rezultati takvog pristupa vidljivi su na više razina. Udruženje je aktivno pridonijelo oblikovanju zakonodavnih rješenja u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu, sudjelovali su u razvoju praktičnih mehanizama za ostvarivanje prava, te uspostavili temu djece rođene zbog rata kao relevantnu na međunarodnoj razini, uključujući i njezino prepoznavanje u izvještajima Ujedinjenih naroda. Ovaj proces pokazuje da zakonodavne promjene u ovom području ne nastaju spontano, već kao rezultat dugotrajnog i strateški vođenog zagovaranja koje **povezuje iskustva pogođenih osoba s pravnim i političkim okvirima.**

Odsustvo organiziranog zagovaranja rezultiralo je situacijom u kojoj tema ostaje izvan političkog i javnog interesa. Bez pritiska, nema potrebe za reakcijom; bez reakcije, nema promjene. Ovaj zatvoreni krug održava stanje u kojem djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja ostaju neprepoznata, neistražena i nezaštićena.

Ovakvo stanje dodatno je problematično u kontekstu međunarodnih obveza Republike Hrvatske. Razvoj međunarodnog prava, posebno kroz Rezoluciju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 2467²⁹ i praksu Međunarodnog kaznenog suda u predmetima Ntaganda³⁰ i Ongwen,³¹ jasno ukazuje na obvezu država da prepoznaju djecu rođenu iz ratnog seksualnog nasilja kao direktne žrtve s pravom na zaštitu i reparacije.

Iako je Zakon iz 2015. godine donesen prije ovih normativnih pomaka, izmjene iz 2019. godine nisu iskoristile priliku za usklađivanje s novim standardima. Time je Republika Hrvatska ostala u normativnom raskoraku s razvojem međunarodnog prava, usprkos činjenici da je kao članica Europske unije obvezna pratiti i implementirati najviše standarde zaštite ljudskih prava.

Pravni okvir Republike Hrvatske ne može se promatrati samo kao nedovršen ili ograničen. On odražava dublji obrazac: selektivno prepoznavanje žrtava i odsustvo pristupa koji bi obuhvatio dugoročne, generacijske posljedice ratnog nasilja.

Djeca rođena kao posljedica tog nasilja ostaju izvan tog okvira.

Ovakav pristup ne predstavlja samo pravnu prazninu, nego i institucionalni izbor. **Izbor da se određena kategorija žrtava ne prepozna, ne imenuje i ne uključi u sustav zaštite.**

Iz toga proizlazi jasan zaključak: problem u Republici Hrvatskoj nije nedostatak pravnih alata, niti nepostojanje međunarodnih standarda. Problem je nepostojanje političke volje, istraživačkog interesa i organiziranog zagovaračkog pritiska koji bi ovu temu učinili vidljivom i zahtijevali njeno rješavanje.

U takvom kontekstu, uloga akademske zajednice i organizacija civilnog društva postaje ključna.

**Bez sustavnog istraživanja, ova populacija ostaje izvan dosega znanja;
bez znanja, ostaje izvan okvira politika.**

**Bez organiziranog zagovaranja, pitanje se ne postavlja, a ono što se
ne postavlja, ne može biti riješeno.**

Drugim riječima, **nevidljivost nije samo stanje - ona je rezultat nepostojanja djelovanja.**

I upravo zbog toga, svaki budući pomak u pravcu priznanja i zaštite djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja u Republici Hrvatskoj mora započeti izvan institucija: kroz istraživanje, javni diskurs i zagovaranje koje će ovo pitanje učiniti neizbježnim.

DOPRINOS ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Cjelovita slika stanja u Republici Hrvatskoj zahtijeva jasnu distinkciju između dviju razina djelovanja. Zagovaranje za preživjele ratnog seksualnog nasilja u Hrvatskoj postoji i godinama daje konkretne rezultate, dok je tema djece rođene kao posljedica tog nasilja, kao zasebne kategorije, ostala neevidentirana i istraživački neobrađena. **Razdvajanje tih dviju razina važno je za pravednu ocjenu civilnodruštvenog angažmana: izostanak se ne odnosi na rad sa žrtvama, nego na specifično prepoznavanje djece kao posebne skupine.**

Postojeći akteri i njihov doprinos

Civilno društvo u Hrvatskoj tijekom posljednja tri desetljeća razvilo je značajnije kapacitete za rad s preživjelima ratnog i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja. **Centar za žene žrtve rata ROSA**, osnovan 1992. godine, jedna je od najstarijih feminističkih i antimilitarističkih organizacija posvećenih podršci ženama koje su preživjele ratno nasilje.³² Uz izravne usluge psihosocijalne i pravne podrške, Centar djeluje i zagovarački te je predstavnica Centra sudjelovala u radu Radne skupine za pripremu Zakona. Centar je argumentirano **upozoravao da Zakon iz 2015. nije u dovoljnoj mjeri ispunio svrhu zbog koje je donesen**. Također, kontinuirano obrađuje temu seksualnog nasilja u ratu što uključuje i pitanje i djece rođene iz seksualnog nasilja u ratu kroz javna predavanja, okrugle stolove, konferencije i druge oblike javnog djelovanja. Kroz međunarodnu suradnju prenosi iskustva u radu sa preživjelim seksualno nasilje u ratu organizacijama i institucijama u drugim zemljama zahvaćenim oružanim sukobima.³³

Documenta, Centar za suočavanje s prošlošću središnja je organizacija za dokumentiranje ratnih zločina i procese tranzicijske pravde; njezin rad na evidentiranju slučajeva ratnog seksualnog nasilja i praćenju sudskih postupaka stvorio je dragocjenu empirijsku podlogu, a primijenjena metodologija izravno je relevantna za buduće istraživanje ove populacije. Kroz kampanju **Žrtve su predugo čekale**, u sklopu zagovaranja prava civilnih žrtava rata, Documenta je otvarala i temu ratnog seksualnog nasilja i djece rođene iz seksualnog nasilja u ratu.³⁴ **U ožujku 2026. Centar za žene žrtve rata i Documenta podnijele su pismo Ministru branitelja sa zajedničkom inicijativom za izmjenama Zakona o pravima žrtva seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu.**

Ženska soba, Centar za žrtve seksualnog nasilja pruža besplatnu i anonimnu psihološku i pravnu podršku žrtvama te je prepoznata u službenim protokolima postupanja u koje pored žrtava seksualnog nasilja u miru uvodi i žrtve seksualnog nasilja u ratu,³⁵ dok **Autonomna ženska kuća Zagreb**, zajedno s drugim udrugama okupljenima u **Ženskoj mreži Hrvatske**, sustavno prati provedbu Zakona i zagovara njihovo poboljšanje.³⁶ **Zaklada za žrtve ratnog zločina silovanja Sunčica** usmjerena je upravo na žrtve ratnog seksualnog nasilja te je javno upozoravala na praktične i dokazne prepreke u radu nadležnih tijela.³⁷

Zašto je tema djece ostala bez zasebnih dokaza

Ako tolika stručnost i predanost postoje, izostanak zasebnog istraživanja djece rođene zbog rata ne proizlazi iz manjka angažmana civilnog društva, nego iz niza strukturnih okolnosti. Prvo, zakonski okvir nije pružio uporište, bez pravne kategorije ne postoji ni administrativni mehanizam evidentiranja. Drugo, dokazne su prepreke izrazito visoke, jer velik broj preživjelih nikada nije prijavio nasilje niti posjeduje formalnu dokumentaciju. Treće, procjene za Hrvatsku govore o znatno manjem broju preživjelih nego u Bosni i Hercegovini, pa je i izvedena populacija djece manja i teže prepoznatljiva. Četvrto, u uvjetima ograničenih sredstava usmjerenost na neposrednu podršku preživjelima bila je razuman i odgovoran prioritet vezan za njihove potrebe, a ne propust.

Tema pritom možda i nije posve odsutna iz hrvatskog javnog prostora: postoje i javno iznesena svjedočanstva osoba rođenih u tim okolnostima,³⁸ što pokazuje da pitanje postoji i čeka okvir unutar kojeg će biti prepoznato što je prilika, a ne manjak.

Postojeći kapaciteti kao polazište

Upravo zato što hrvatski civilni sektor već posjeduje ono što je za otvaranje ove teme najteže **izgraditi povjerenje preživjelih, metodološko iskustvo u dokumentiranju, pravnu ekspertizu i međunarodne kontakte**, razuman je zaključak da nije izostao, nego da dosad nije imao okvir koji bi ovu specifičnu kategoriju učinio prepoznatljivom. **Prepoznavanje djece rođene zbog rata kao zasebne kategorije sljedeći je korak koji prirodno izrasta iz tog rada, ne kao ispravak propusta, nego kao nastavak već započetog puta.**

KOMPARATIVNA ANALIZA BOSNE I HERCEGOVINE I REPUBLIKE HRVATSKE

Komparativna analiza pravnog i institucionalnog okvira u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj ukazuje na značajne razlike u mogućnostima ostvarivanja prava djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja. Iako obje države dijele slično povijesno iskustvo oružanog sukoba i preuzete međunarodnopravne obveze u području zaštite ljudskih prava, njihovi odgovori na potrebe ove specifične kategorije žrtava značajno se razlikuju. Bosna i Hercegovina je u proteklom periodu napravila određene iskorake kroz normativno prepoznavanje ove kategorije i uspostavljanje zakonskih i proceduralnih mehanizama za ostvarivanje prava, prvenstveno u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu. Nasuprot tome, u Republici Hrvatskoj ova kategorija ostaje pravno neprepoznata, bez posebnog statusa, zakonskih rješenja i odgovarajućih institucionalnih mehanizama.

Ove razlike ne odražavaju samo različite zakonodavne pristupe, već i šire razlike u razini institucionalnog odgovora, dostupnosti prava i vidljivosti ove kategorije u javnom i političkom prostoru. U tom smislu, komparacija pruža osnovu za identifikaciju postojećih praznina, ali i potencijalnih pravaca za unapređenje pravnog i institucionalnog okvira, posebno u kontekstu Republike Hrvatske.

Tablica 1: Komparativni pregled ključnih razlika

Komparacija	BiH	Hrvatska
Procijenjeni broj žrtava seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba	Za Bosnu i Hercegovinu procjenjuje se da je između 20.000 i 40.000 osoba preživjelo ratno seksualno nasilje.	Za Hrvatsku procjenjuje se da je od 1.470 do 2.205 preživjelih ratnog seksualnog nasilja.
Pravni status djece rođene iz čina ratnog seksualnog nasilja	Priznata kao posebna kategorija civilnih žrtava rata.	Nisu priznata kao posebna kategorija civilnih žrtava rata.
Zakonska rješenja	Bosna i Hercegovina danas raspolaže s dva zakona koji ovu kategoriju eksplicitno prepoznaju: Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Federacije Bosne i Hercegovine iz 2023. godine te Zakon o civilnim žrtvama rata Brčko distrikta iz 2022. godine.	Republika Hrvatska nema nijedan zakon ni podzakonski akta koji djecu rođenu iz ratnog seksualnog nasilja u Domovinskom ratu prepoznaje kao posebnu kategoriju nositelja prava.

Komparacija	BiH	Hrvatska
Proceduralni mehanizmi	Tamo gdje BiH ima normativni okvir, postoje i proceduralni mehanizmi za njegovo ostvarivanje. U Federaciji BiH, zahtjev za stjecanje statusa podnosi se Centru za socijalni rad putem propisanog Obrasca Z1, a Komisija za davanje stručnog mišljenja pri Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike donosi mišljenje u roku od 30 dana.	U Hrvatskoj, usporedivi proceduralni put za djecu jednostavno ne postoji. Jedini proceduralni mehanizam koji postoji, onaj iz Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja namijenjen je majkama, a ne djeci u vidu prava na povećanu jednokratnu novčanu naknadu zbog osnova rođenje djeteta zbog prisilne trudnoće nastale kao posljedica seksualnog nasilja.
Empirijski podaci i istraživanje	Ograničeni, ali postojeći istraživački i zagovarački napori	Gotovo potpuno nepostojanje podataka i istraživanja
Uloga civilnog društva	Ključna uloga u pokretanju promjena (Zaboravljena djeca rata)	Aktivan rad s preživjelima; tema djece rođene zbog rata još nije zasebno obrađena
Javni i politički diskurs	Tema otvorena i prepoznata	Tema gotovo nepostojeća
Usklađenost s međunarodnim standardima	Djelimična (normativni napredak, slabija implementacija)	Niska (normativni raskorak)

Ova tablica ne prikazuje samo razlike u zakonima, nego razlike u pristupu.

Bosna i Hercegovina, usprkos unutrašnjim neujednačenostima i izazovima u implementaciji, napravila je ključni korak: **priznala je postojanje djece rođene kao posljedice ratnog seksualnog nasilja i uspostavila osnovu za njihovu pravnu zaštitu**. Time je otvoren prostor za daljnji razvoj politika, istraživanja i institucionalne podrške.

“Usvajanjem zakona, BiH je postala tek treća zemlja u svijetu koja je zakonski prepoznala djecu rođenu zbog rata, čime je na globalnoj razini postavila presedan koji ima vrijednost daleko izvan njenih granica.”

- Ajna Jusić, predsjednica i članica Udruženja Zaboravljena djeca rata, dobitnica Nagrade za ljudska prava Univerziteta u Oslu, 2024³⁹

Djeca rođena iz ratnog seksualnog nasilja nisu samo bez prava, ona su izvan hrvatskog pravnog sustava. Njihovo postojanje nije prepoznato, njihove potrebe nisu definirane, a njihova pozicija nije predmet javnih politika. U takvom kontekstu, ne radi se o nedovoljnoj zaštiti, nego o njenom potpunom izostanku.

Nepostojanje istraživanja, akademskog angažmana i organiziranog zagovaranja dovelo je do situacije u kojoj tema djece rođene zbog ratnog seksualnog nasilja nije ni otvorena, a samim tim ni adresirana. Time se stvara zatvoreni krug nevidljivosti: bez podataka nema politike, bez politike nema prava.

Tamo gdje postoji znanje, zagovaranje i pritisak, dolazi do promjene. Tamo gdje ti elementi izostaju, pravni sustav ostaje statičan, bez obzira na međunarodne obaveze. U tom smislu, ključni izazov u Republici Hrvatskoj nije nedostatak pravnih alata, nego odsutnost procesa koji bi doveli do njihove primjene.

Bez istraživanja koje bi ovu populaciju učinilo vidljivom, bez akademskog angažmana koji bi joj dao legitimitet i bez organiziranog zagovaranja koje bi stvorilo politički pritisak, pitanje djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja ostat će izvan pravnog i institucionalnog okvira.

PREPORUKE

Izmjena Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja

Polazište ove preporuke jest unutarnja nedosljednost važećeg zakona: odredba o povećanoj novčanoj naknadi majci zbog „rođenja djeteta zbog prisilne trudnoće nastale kao posljedica seksualnog nasilja“ implicitno potvrđuje da takva djeca postoje i da njihovo rođenje predstavlja dodatni teret, ali to dijete ne konstituira kao samostalni pravni subjekt. Dijete je, normativno gledano, okolnost, ne nositelj prava. Upravo ta nedosljednost zahtijeva hitno i odgovorno ispravljanje.

Potrebno je izraditi i uputiti prijedlog izmjena i dopuna Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu u Hrvatskoj kojim bi djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja bila prepoznata kao posebna kategorija s vlastitim katalogom prava. Minimalni katalog može se temeljiti na modelu Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Federacije Bosne i Hercegovine iz 2023. godine, koji predstavlja važan primjer kako pravni sustav može odgovoriti na dugogodišnju nevidljivost i institucionalnu šutnju.

Ovakva izmjena ne bi predstavljala samo pravno ispravljanje, već i snažnu društvenu poruku: da nijedna osoba ne smije ostati izvan sustava zaštite zbog okolnosti svog rođenja.

Izvešće u sjeni (Shadow report) prema UN - ovom Odboru za prava djeteta

Republika Hrvatska ima formalnu obvezu redovitog izvješćivanja prema UN - ovu Odboru za prava djeteta na temelju Konvencije o pravima djeteta. Taj mehanizam predstavlja jedan od najdostupnijih i najvažnijih alata za postavljanje pitanja djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja na međunarodni dnevni red, bez potrebe za prethodnom zakonodavnom promjenom.

Izrada shadow reporta pruža priliku da se iskustva i potrebe ove kategorije civilnih žrtava rata prvi put sustavno dokumentiraju i predstave međunarodnim institucijama. Time se ne gradi samo međunarodna vidljivost teme, već i dodatni pritisak za razvoj domaćih politika zaštite i priznanja. Važno je naglasiti da međunarodno prepoznavanje često predstavlja prvi korak prema institucionalnim promjenama na nacionalnoj razini.

Promocija destigmatizacije i jačanje kapaciteta stručnjaka za rad s ranjivim i marginaliziranim grupama

Zakonske promjene nužne su, ali same po sebi nisu dovoljne. Bez destigmatizacije, edukacije stručnjaka koji rade s marginaliziranim skupinama i veće vidljivosti ove teme u javnom diskursu o Domovinskom ratu, prava koja postoje na papiru ostat će nedostupna onima kojima su namijenjena.

Bosanskohercegovačko iskustvo pokazuje da su upravo javna vidljivost, kontinuirana edukacija i organizirani civilnodruštveni angažman bili ključni za stvaranje političkog prostora u kojem su zakonodavne promjene postale moguće. U Hrvatskoj takav proces tek treba sustavno graditi, ali upravo u tome leži mogućnost stvarne promjene.

Otvaranje prostora za javni razgovor o ovoj temi nije samo pitanje političke i društvene odgovornosti, već i čin vraćanja dostojanstva osobama koje su desetljećima ostajale nevidljive.

Djeca rođena iz ratnog seksualnog nasilja u Domovinskom ratu danas su odrasle osobe između 28 i 35 godina. Svaka godina odgode znači još jednu godinu u kojoj posljedice ostaju nepriznate, a potrebe neadresirane. Bosna i Hercegovina čekala je više od dva desetljeća na institucionalno priznanje. Hrvatska mora pronaći način i djelovati odlučnije i pravednije.

Interdisciplinarni istraživački program

Jedna od najvećih prepreka razvoju javnih politika u Hrvatskoj jest gotovo potpuno odsustvo empirijskih podataka o djeci rođenoj kao posljedici ratnog seksualnog nasilja. Ono što nije evidentirano, ne može biti adresirano; ono što nije istraženo, ne može biti prepoznato kao društveni problem. Bez akademskog legitimiteta, tema ostaje marginalizirana i podložna političkom ignoriranju.

Zbog toga je neophodno razviti interdisciplinarni istraživački program koji bi ovu temu uveo u akademski, pravni i javnopolitički prostor. Takav program omogućio bi stvaranje znanstveno utemeljenih preporuka, ali i otvaranje prostora za dugoročno institucionalno prepoznavanje ove skupine.

Istraživačka suradnja s Udruženjem Zaboravljena djeca rata (ZDR) može se provoditi kroz formalni protokol koji bi osiguravao zaštitu identiteta svih kontaktiranih osoba i omogućio etički odgovorno provođenje istraživanja. Iskustvo ZDR-a, koje je od inicijative civilnog društva dovelo do zakonodavnih promjena u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu, dokumentira se kao studija slučaja za komparativnu analizu i model za izvedbu preporuka primjenjivih u hrvatskom kontekstu.

Međunarodna suradnja dodatno bi osnažila ovaj proces kroz razmjenu metodoloških alata, ekspertize i vidljivosti rezultata. Potencijalni partneri uključuju Global Survivors Fund, Transitional Justice Institute, te OHCHR Regionalni ured za Europu. Financiranje je moguće osigurati kroz grantove Europske unije i međunarodne istraživačke fondove.

Razvoj i institucionalizacija zagovaračkih procesa u Republici Hrvatskoj

U kontekstu unapređenja položaja djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja u Republici Hrvatskoj, neophodno je razviti i osnažiti strukturiran, dugoročan i održiv proces zagovaranja koji bi ovu temu uveo u javni i institucionalni prostor.

Komparativno iskustvo Bosne i Hercegovine pokazuje da ključnu ulogu u ovom procesu može imati organizirani akter civilnog društva. Udruženje „Zaboravljena djeca rata“,⁴⁰ od svog osnivanja 2016. godine razvilo je sveobuhvatan pristup koji povezuje direktan rad s korisnicima, istraživanja, javno zagovaranje i suradnju s međunarodnim institucijama. Ovakav model djelovanja potvrđuje da sustavne promjene nastaju kroz kontinuiran i strateški pritisak, zasnovan na dokazima i partnerskom djelovanju.

U Republici Hrvatskoj trenutačno ne postoji vidljiva i javno prepoznatljiva zagovaračka aktivnost od strane udruga i institucija koje se bave žrtvama seksualnog nasilja i njihovim pravima. Tema djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja gotovo u potpunosti ostaje odsutna iz akademskog, javnopolitičkog i civilnodruštvenog diskursa. Posljedica toga jest dvostruka nevidljivost djece rođene iz ratnog seksualnog nasilja; kako u javnom prostoru, tako i u okviru postojećih politika i pravnog sustava.

Međutim, upravo ta praznina otvara prostor za snažnije djelovanje. Potrebno je potaknuti razvoj zagovaračkih inicijativa koje će povezivati istraživanje, javnu komunikaciju, stručnu zajednicu i suradnju s relevantnim institucijama, s ciljem stvaranja temelja za normativno i institucionalno rješavanje ovog pitanja.

Promjena ne počinje tek donošenjem zakona. Ona počinje onog trenutka kada društvo odluči da više neće ignorirati one koji su predugo ostajali nevidljivi.

Završna napomena

Provedba ovih preporuka ne ovisi od dostupnosti pravnih alata, jer oni postoje.

Ne ovisi ni od nepostojanja međunarodnih standarda, oni su jasni i razvijeni.

Ona ovisi od toga da se ova tema prepozna kao pitanje sustavnog dugogodišnjeg kršenja ljudskih prava, dostojanstva ali i kao pitanje društvene odgovornosti.

Iskustvo Bosne i Hercegovine pokazuje da zakonodavne promjene ne nastaju spontano. One nastaju kada postoji znanje, zagovaranje i pritisak. Udruženje Zaboravljena djeca rata izgradilo je taj proces od 2016. do 2023. i pretvorilo pitanje koje je bilo potpuno nevidljivo u zakonodavno prepoznatu kategoriju. Taj model nije prenosiv automatski, ali jeste moguće svjesno i odgovorno graditi njegove principe u hrvatskom kontekstu.

Djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja već desetljećima postoje izvan sustava koji ih treba zaštititi. Upravo zato svako novo istraživanje, ali i svaka javna rasprava, dovodi do mogućeg institucionalnog iskoraka o ovoj temi.

Daljnje odgađanje nije neutralna opcija, ono znači nastavak institucionalne nevidljivosti.

NAPOMENE

1. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope, „Rezolucija o seksualnom nasilju nad ženama u oružanom sukobu“, Rezolucija 1670 (2009), usvojena 29. svibnja 2009., <https://pace.coe.int/en/files/17741/html>
2. Procjena broja žrtava seksualnog nasilja tokom Domovinskog rata na području Republike Hrvatske i optimalni oblici obeštećenja i podrške žrtvama, Program Ujedinjenih Naroda za Razvoj-Ured u Hrvatskoj (2013.) https://branitelji.gov.hr/UserDocImages//arhiva/pdf//Studija_o_seksualnom_nasilju%20_HR1.pdf
3. Vidi Tužilac v. Kunarac, Kovač i Vuković, Predmet br. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Presuda Žalbenog vijeća, 2-3, 58-61 (MKSJ, 12. lipanj 2002.), <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/>; vidi također Tužilac v. Kunarac, Kovač i Vuković, Predmet br. IT-96-23-T & IT-96-23/1-T, Presuda Pretresnog vijeća, (MKSJ, 22. veljače 2001.), <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/>.
4. „Zaboravljena djeca rata: Životnu borbu Alen Muhić pretočio u knjigu, Anadalu Ajansi, 2025, <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/zaboravljena-djeca-rata-%C5%BEivotnu-borbu-alen-muhi%C4%87-preto%C4%8Dio-u-knjigu/3625862>
5. Mochmann, I. C. i Lee, S., „Ljudska prava djece rođene zbog rata: analize slučajeva prošlih i savremenih sukoba“ (The Human Rights of Children Born of War: Case Analyses of Past and Present Conflicts), Historical Social Research, 35(3), 2010, str. 268–298, <https://doi.org/10.12759/hsr.35.2010.3>.
6. Generalna skupština Ujedinjenih naroda. Konvencija o pravima djeteta, Rezolucija 44/25, 20. studenog 1989.
7. Global Survivors Fund. Reparations for Survivors of Conflict-Related Sexual Violence and their Children: Expert Roundtable Summary. Ženeva, 2021.
8. Udruženje Zaboravljena djeca rata, <https://zdr.ba/>
9. Udruženje Zaboravljena djeca rata. (n.d.). Inicijativa „Ime jednog roditelja“. <https://zdr.ba/project/inicijativa-ime-jednog-roditelja/>
10. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda. Rezolucija 2467 (2019), S/RES/2467, 23. travanj 2019.
11. Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za ljudska prava. Izveštaj pred Vijećem za ljudska prava o seksualnom nasilju u oružanom sukobu. Ženeva: OHCHR, 2019.
12. Međunarodni kazneni sud. Tužilac protiv Bosco Ntagande, ICC-01/04-02/06, Presuda o reparacijama, 8. Ožujak 2021.
13. Međunarodni kazneni sud. Tužilac protiv Dominica Ongwena, ICC-02/04-01/15, Presuda o reparacijama, 28. veljače 2024.

14. Nedim Ademović, Joseph Marko i Goran Marković, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, 2012, 15–18.
15. Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata („Službene novine FBiH“, broj 60/2023).
16. Adnan Kadribašić et al., Priručnik za ostvarivanje prava djece rođene zbog rata: Izazovi, pravni okvir i institucionalna podrška, Sarajevo: Udruženje Zaboravljena Djeca Rata, 2025, 31.
17. Zakon o civilnim žrtvama rata Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 24/22).
18. Kadribašić et al., Priručnik za ostvarivanje prava djece rođene zbog rata, 22.
19. Ibid, 32.
20. Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07, 111/09 i 118/09).
21. Zakon o zaštiti žrtava ratne torture („Službeni glasnik RS“, br. 90/18).
22. Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, Narodne novine br. 64/2015, s izmjenama prema NN 98/2019.
23. Ibid., čl. 2, st. 1.
24. Ibid., čl. 25, st. 1.
25. Ibid., čl. 10 i 11.
26. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava kaznenih djela.
27. Jusić Ajna, Federalna televizija, <https://new.federalna.ba/nakon-28-godina-civilne-zrtve-rata-u-fbih-pocet-ce-ostvarivati-ljudska-socijalna-i-druga-prava-53n4p>
28. Udruženje Zaboravljena djeca rata, <https://zdr.ba/>
29. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda. Rezolucija 2467 (2019), S/RES/2467, 23. travanj 2019.
30. Međunarodni kazneni sud. Tužilac protiv Bosco Ntagande, ICC-01/04-02/06, Presuda o reparacijama, 8. Ožujka 2021.
31. Međunarodni kazneni sud. Tužilac protiv Dominica Ongwena, ICC-02/04-01/15, Presuda o reparacijama, 28. veljača 2024.

32. Centar za žene žrtve rata, ROSA, službene stranice udruge, <https://www.czzzr.hr/>
33. „Centar za žene žrtve rata, ROSA: Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu nije opravdao svrhu donošenja“, Civilnodruštvo.hr, 19. srpnja 2018., <https://www.civilnodrustvo.hr/>
34. Documenta, Centar za suočavanje s prošlošću, „Seksualno nasilje u ratu, Vukovar, izvještaj s okruglog stola“, <https://documenta.hr/>
35. Ženska soba, Centar za žrtve seksualnog nasilja; v. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Narodne novine br. 70/2018
36. „Centar za žene žrtve rata, ROSA i Autonomna ženska kuća Zagreb, Civilnodruštvo.hr, 12. rujna 2019.
37. Izjave upraviteljice Zaklade „Sunčica“ o radu Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja, narod.hr, 24. studenoga 2017.
38. Primjer javno objavljenog svjedočanstva osobe rođene u okolnostima ratnog seksualnog nasilja, preneseno na narod.hr, 20. ožujka 2023.
39. „Djeca rođena kao posljedica ratnog silovanja dobitnici nagrade za ljudska prava“, Ajna Jusić, 2024, <https://detektor.ba/2024/11/11/djeca-rodjena-kao-posljedica-ratnog-silovanja-dobitnici-nagrade-za-ljudska-prava/>
40. Udruženje Zaboravljena djeca rata, <https://zdr.ba/>

REFERENCE

Knjige

Ademović, N., Marko, J., i Marković, G. (2012). Ustavno pravo Bosne i Hercegovine (str. 15–18). Konrad Adenauer Stiftung.

Kadribašić, A. et al. (2025). Priručnik za ostvarivanje prava djece rođene zbog rata: Izazovi, pravni okvir i institucionalna podrška (str. 31). Udruženje Zaboravljena djeca rata.

Naučni i stručni članci

Mochmann, I. C., i Lee, S. (2010). The human rights of children born of war: Case analyses of past and present conflicts. *Historical Social Research*, 35(3), 268–298. <https://doi.org/10.12759/hsr.35.2010.3>

Izveštaji i dokumenti međunarodnih organizacija

Global Survivors Fund. (2021). Reparations for survivors of conflict-related sexual violence and their children: Expert roundtable summary. GSF.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2019). Report on conflict-related sexual violence. OHCHR.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2009). Resolution 1670: Sexual violence against women in armed conflict. PACE. <https://pace.coe.int/en/files/17741/html>

United Nations Development Programme – Office in Croatia. (2013). Procjena broja žrtava seksualnog nasilja tokom Domovinskog rata na području Republike Hrvatske i optimalni oblici obeštećenja i podrške žrtvama. UNDP. https://branitelji.gov.hr/UserDocImages//arhiva/pdf//Studija_o_seksualnom_nasilju%20_HR1.pdf

Rezolucije Vijeća sigurnosti i Generalne skupštine UN-a

United Nations General Assembly. (1989). Convention on the Rights of the Child (Resolution 44/25). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

United Nations Security Council. (2000). Resolution 1325 on women, peace and security (S/RES/1325). <https://undocs.org/S/RES/1325> (2000)

United Nations Security Council. (2008). Resolution 1820 on sexual violence in conflict (S/RES/1820). <https://undocs.org/S/RES/1820> (2008)

United Nations Security Council. (2019). Resolution 2467 on sexual violence in conflict (S/RES/2467). <https://undocs.org/S/RES/2467> (2019)

Sudske odluke i presude

International Criminal Court. (2021). Prosecutor v. Bosco Ntaganda: Reparations order (ICC-01/04-02/06). https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2021_01704.PDF

International Criminal Court. (2024). Prosecutor v. Dominic Ongwen: Reparations order (ICC-02/04-01/15). <https://www.icc-cpi.int>

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (2001). Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković: Trial Chamber judgment (IT-96-23-T & IT-96-23/1-T). <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/>

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (2002). Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković: Appeals Chamber judgment (IT-96-23 & IT-96-23/1-A). <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/>

Zakoni, direktive i podzakonski akti

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava kaznenih djela. Službeni list Europske unije, L 315/57.

Zakon o civilnim žrtvama rata Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. (2022). Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 24/22.

Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu. (2015, s izmjenama 2019). Narodne novine, br. 64/2015, 98/2019.

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Federacije Bosne i Hercegovine. (2023). Službene novine Federacije BiH, br. 60/2023.

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske. (1993, s izmjenama 1994, 2007, 2009). Službeni glasnik RS, br. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07, 111/09, 118/09.

Zakon o zaštiti žrtava ratne torture Republike Srpske. (2018). Službeni glasnik RS, br. 90/18.

Online izvori i medijski članci

Jusić, A. (n.d.). Nakon 28 godina civilne žrtve rata u FBiH početak će ostvarivati ljudska, socijalna i druga prava. Federalna televizija. <https://new.federalna.ba/nakon-28-godina-civilne-zrtve-rata-u-fbih-pocet-ce-ostvarivati-ljudska-socijalna-i-druga-prava-53n4p>

Memčić, L. (2024, 11. novembra). Djeca rođena kao posljedica ratnog silovanja dobitnici nagrade za ljudska prava. Detektor.ba. <https://detektor.ba/2024/11/11/djeca-rodjena-kao-posljedica-ratnog-silovanja-dobitnici-nagrade-za-ljudska-prava/>

Udruženje Zaboravljena djeca rata. (n.d.). Inicijativa Ime jednog roditelja. Zaboravljena djeca rata. <https://zdr.ba/project/inicijativa-ime-jednog-roditelja/>

Udruženje Zaboravljena djeca rata. (n.d.). Zaboravljena djeca rata. <https://zdr.ba/>

Zaboravljena djeca rata: Životnu borbu Alen Muhić pretočio u knjigu. (2025). Anadolu Ajansa. <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/zaboravljena-djeca-rata-zivotnu-borbu-alen-muhic-pretocio-u-knjigu/3625862>

Global Campus
Alumni

Right Livelihood

